

2. Балабанов Г. В. Територіальний соціально-економічний моніторинг в Україні / Г. В. Балабанов, В. В. Вишневський. – К. : Нора-Друк, 2001. – 58 с.
3. Бандур С. І. Сучасна регіональна соціально-економічна політика держави : теорія, методологія, практика / С. І. Бандур, Т. А. Заяць, І. В. Терон. – К. : РВПС Укр. НАН Укр. – 2002. – 250 с.
4. Андренко Е. А. Интегральная оценка уровня социально-экономического развития муниципальных образований на примере Харьковского региона / Е. А. Андренко // Коммунальное хозяйство городов. Науч.-техн. сб. – № 82–2008. – С. 68–75.
5. Методологія комплексної оцінки рівня соціально-економічного розвитку області та її адміністративно-територіальних одиниць / [Л. М. Зайцева, В. В. Антонов, С. М. Серьогін, В. О. Федюшичев та ін.] ; за ред. Л. М. Зайцевої. – Д. : ДРІДУ НАДУ. – 2003. – 132 с.
6. Миронова Т. Л. Социально-экономическое развитие региона : диагностика и территориальное планирование / Т. Л. Миронова. – Симферополь : КРП “Крымучпедгиз”. – 2008. – 460 с.
7. Побурко Я. О. Моніторингові оцінювання складних соціально-економічних явищ розвитку регіону / Я. О. Побурко. – Л., НАН України ; Інститут регіональних досліджень, 2006. – 306 с.
8. Губанова Е. С. Методика оценки дифференциации социально-экономического развития региона / С. Л. Боровая, Е. С. Губанова // Регионология. – 2008. – № 1(62). – С. 77–84.
9. Гаджилеева Р. К. Организация мониторинга функционирования промышленного комплекса [Электронный ресурс] / Р. К. Гаджилиева // Вестник Северо-Кавказского государственного университета. – 2006. – № 5(9). – Режим доступа к журн. : [http : // www.nestu.ru](http://www.nestu.ru).

УДК 504.03

Л. О. АНЮХІНА

Одеський державний екологічний університет

## ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО АУДИТУ ЯК ДІЄВОГО ІНСТРУМЕНТУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

*У статті виділені та систематизовані показники еколого-економічної безпеки підприємства; визначені перспективні напрями застосування екологічного аудиту. Запропоновано поетапний алгоритм запровадження ефективної системи екоаудиту. Визначені пріоритетні вигоди від запровадження системи екологічного аудиту.*

*The author distinguishes and systematizes the indexes of ecological and economic security of an enterprise; determines certain prospective directions of the application of the ecological audit. The stage-by-stage algorithm of implementation of the effective system of the ecological audit is offered and the benefits from the implementation of this system are determined.*

Екологічний аудит (екоаудит) є одним з найефективніших засобів залучення громадськості до розв'язання проблем екологічно безпечного життя, екологічно чистої продукції. Екоаудит є необхідною за міжнародними стандартами передінвестиційною стадією оцінки ризиків, обов'язковою процедурою визначення вартості підприємств, що приватизуються, маркетингових досліджень конкурентоспроможності продукції, найефективнішим інструментом погодження загальнодержавних і місцевих інтересів екологічної безпеки.

Для України поняття “екологічний аудит” є новим, тоді як у розвинених державах світу воно відоме вже упродовж 20–30 років. Тому, існує актуальна проблема впровадження дієвої системи екоаудиту для екологізації підприємницької діяльності, забезпечення еколого-економічної безпеки підприємств.

Існує багато визначень поняття “екоаудит”. Наведемо деякі з них.

Рада Європейського Союзу ввела таке визначення екологічного аудиту: це засіб управління, який надає систематичну, періодичну, об'єктивну й документовану оцінку системи управління та процесів, встановлених для охорони навколишнього середовища з метою:

- 1) підвищення ефективності та полегшення контролю практики, що впливає на навколишнє середовище;
- 2) оцінка узгодженості діяльності компаній з екологічною політикою.

Міжнародна торгова палата визначає екоаудит як інструмент управління, що охоплює систематичну, документовану, періодичну та об'єктивну оцінку відповідності організаційної системи управління охороною навколишнього середовища, функціонування обладнання екологічним цілям, що передбачає підвищення контролю за практичною діяльністю в галузі охорони навколишнього середовища, а також оцінку відповідності виробництва екологічній політиці компанії, включаючи і відповідність нормативним вимогам.

Взагалі, екологічний аудит – це інструмент управління, який ґрунтується на системному підході і за допомогою якого оцінюється екологічна ефективність управління підприємством з метою збереження навколишнього природного середовища і підтримки його конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості за рахунок екологічно чистого виробництва.

У науковій літературі дослідженнями окремих питань еколого-аудиторської діяльності займалися такі провідні вчені як Ф. Бугинець, О. Кусков, О. Петрик, І. Потравний, В. Черноіванов, О. Шапоренко та ін. Але

системного та фундаментального дослідження питань екоаудиту в Україні практично немає. Наукові праці лише визначили постановку проблеми, яка потребує конкретизації, подальшого дослідження та пристосування.

**Ціллю статті** є визначення та формування пріоритетних напрямів впровадження екологічного аудиту для забезпечення еколого-економічної безпеки підприємств.

Основним об'єктом екологічного аудитування є підприємство, його система екоменеджменту, територія, на якій воно розташоване (промплощадка і зона прилеглої місцевості – 5 км за периметром), його виробничі й технологічні системи, постачальники, природоохоронні споруди, відходи. Предметом аудитування в межах підприємства стають усі його системи забезпечення життєдіяльності, тому можна розглядати підприємство як еколого-економічну систему з відповідною еколого-економічною безпекою діяльності.

Екоаудит забезпечує підприємству не тільки екологічну, а й економічну безпеку. Систематичне здійснення екологічного аудиту може запобігти доведенню підприємства до стану банкрутства, зменшити непередбачені витрати на ліквідацію наслідків непередбачуваної екологічної політики або за відсутності екологічної політики.

Прогрес у забезпечення еколого-економічної безпеки визначається такими показниками екологічності, як:

- 1) кількість природних ресурсів та енергії, що використовуються;
- 2) ефективність використання ресурсів;
- 3) кількість твердих відходів з розрахунку на одиницю продукції;
- 4) кількість викидів у повітря;
- 5) рівень утилізації відходів;
- 6) рівень переробки матеріалів, що використовуються для упакування;
- 7) кількість аварій, які вплинули на навколишнє середовище;
- 8) сума платежів стороннім організаціям за скиди стічних вод;
- 9) кількість і вартість штрафних санкцій;
- 10) інші витрати, що пов'язані з природокористуванням.

Екологічний аудит можна здійснювати у складі природоохоронних заходів, національних, державних, галузевих, регіональних екологічних програм (обов'язковий екоаудит) або з ініціативи замовників – суб'єктів господарювання, інвесторів, кредиторів, страхових компаній (добровільний екоаудит). Обов'язковий екоаудит може здійснюватись у випадках: екологічного оцінювання нерухомого майна при передачі власності; надання підприємствам безповоротної допомоги з державних екологічних фондів; оцінювання діяльності, пов'язаної з ліквідацією наслідків аварій та стихійних лих; проведення екологічного страхування з метою визначення ставок чи розмірів страхових платежів і(чи) відшкодування збитків, заподіяних порушенням вимог екологічного законодавства; приватизації і банкрутства юридичних і фізичних осіб, які здійснюють екологічно небезпечні види діяльності; виконання міжнародних зобов'язань України у сфері раціонального використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки.

На сучасному етапі запровадження екоаудиту найбільш поширені:

- 1) експрес-оцінка екологічної безпеки підприємства, що приватизуються (приватизаційний екоаудит);
- 2) комплексна експрес-оцінка підприємств з метою проведення не капіталомістких заходів щодо екологічної модернізації виробництва;
- 3) аудит розрахунків платежів за користування природними ресурсами;
- 4) аудит раціональності та безпеки використання енергетичних ресурсів (енергетичний аудит).

Перспективним є застосування екоаудиту:

- 1) в системі ціноутворення при зростанні екологічних витрат, коригуванні вартості нерухомого майна;
- 2) в системі екологічного страхування при підготовці договорів екстрахування, розробленні планів превентивних заходів щодо зниження екологічних ризиків; при оцінюванні шкоди від настання страхового випадку для підприємств у зв'язку із забрудненням навколишнього природного середовища;
- 3) в системі екологічної сертифікації;
- 4) еколого-економічному аудиту при формуванні фондів екологічної санації підприємств.

Починати впровадження екоаудиту необхідно згідно методології комплексного екологічного експрес-оцінювання, яке визначає комплекс екологічних проблем, а для вирішення більш складних проблем визначати завдання щодо проведення поглиблених екоаудитів різного типу (аудит місцевості, аудит відходів, технічні аудити та ін.). Для запровадження ефективної системи екоаудиту необхідно:

- 1) визначити галузеві (регіональні) підприємства-представники за критеріями впливу на навколишнє середовище і розвиток економіки галузі (регіону);
- 2) провести екологічний експрес-аудит підприємств-представників із залученням професійних аудиторів;
- 3) підготувати економічно обґрунтовані рекомендації екоаудиту з визначенням комплексу маловитратних заходів щодо екологізації технології виробництва;
- 4) визначити цілі і завдання поглиблених екоаудитів (місцевості, відходів та ін.);
- 5) розробити галузеву (регіональну) програму “Екологічний аудит” і “зелені” технології на основі одержаних даних про підприємства-представники; створити навчально-впроваджувальні центри;
- 6) розробити галузеві (регіональні) методичні рекомендації щодо запровадження екоаудиту і “зелених” технологій.

Таким чином, послідовна, поетапна політика впровадження дієвої системи екоаудиту для підприємств є одним з найважливіших аспектів на шляху екологізації економіки України в цілому.

Тепер визначимо пріоритетні вигоди від запровадження системи екоаудиту:

- 1) сприяння плануванню природоохоронних заходів на всіх стадіях життєвого циклу продукції чи процесу;
- 2) встановлення шляхів досягнення цілей щодо раціонального рівня використання виробничого потенціалу;
- 3) поліпшення репутації організації та збільшення її частки на ринку;
- 4) вдосконалення управління витратами;
- 5) зменшення кількості інцидентів, які призводять до юридичної відповідальності;
- 6) економія сировини, матеріалів та енергії;
- 7) спрощення процесу отримання дозволів (ліцензій) на здійснення діяльності та надання послуг;
- 8) створення сприятливих умов для розвитку й участі у вирішенні екологічних питань.

Окремої уваги потребують вигоди від екологічного аудиту для товаровиробника, а саме:

- 1) зменшення витрат на видалення відходів шляхом зменшення їх маси;
- 2) зменшення витрат на сировину шляхом більш ефективного її використання та зменшення маси відходів;
- 3) зменшення витрат на виробництво шляхом використання кращих технологій та підвищенню ефективності технологічного процесу;
- 4) зменшення витрат на воду та енергію завдяки більш економному та раціональному їх використанню;
- 5) розширенню ринків збуту товарів серед "екологічно свідомих" покупців;
- 6) поліпшенню репутації підприємства, особливо коли воно має "зелену позначку" завдяки екоаудиту.

### Література

1. ЗУ "Про екологічний аудит" від 24 червня 2004 р., № 1862-4 // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. – 2006. – № 4. – С. 261–274.

2. Положення "Про ведення реєстру екологічних аудиторів та юридичних осіб, що мають право на здійснення екологічного аудиту. Затверджено наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища від 12 січня 2005 р., № 7 // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. – 2006. – № 4. – С. 274–279.

3. Екологічний аудит : навч. посібник / В. Я. Шевчук, Ю. М. Саталкін, В. М. Навроцький. – К. : Символ-Г, 1997. – 220 с.

4. Рассулова Н. В. Аудит природоохранной деятельности: состояние и развитие / Н. В. Рассулова // Прометей. Региональ. сб. науч. тр. по эконом. – Донецк : ДЭГИ, 2004. – № 2. – С. 96–97.

УДК 658.589

Ю. С. ГОЛОВІНА

Запорізька державна інженерна академія

## ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА

*Проведений аналіз визначення поняття інноваційного потенціалу підприємств. Детально розглянуто та охарактеризовано складові елементи структури інноваційного потенціалу підприємства. Дослідженні питання формування, управління та наведено систему показників, які характеризують рівень інноваційного потенціалу підприємства.*

*The article includes an analysis of determination of the concept of innovative potential of enterprises. The elements of structure of innovative potential of enterprise are considered and described in details. The issues of forming and management are researched, and the system of indexes which characterize the level of innovative potential of enterprise is proposed.*

Національні програми відродження України як високотехнологічної держави передбачають побудову нової системи суспільного виробництва, що характеризується зростанням обсягів виробленої продукції та підвищенням її конкурентоспроможності на світовому ринку, оновленням основних виробничих фондів, впровадженням новітніх технологій, збільшенням частки високотехнологічних галузей у загальній структурі національного виробництва за рахунок використання власного інноваційного потенціалу. У зв'язку з цим будь-які питання, пов'язані із вивченням інноваційного потенціалу, набувають все більшої актуальності, викликають неабиякий інтерес у політичній, науковій та підприємницькій аудиторії [1, с. 180].

В основі інноваційного розвитку підприємства закладений безперервний і цілеспрямований процес пошуку, підготовки та реалізації нововведень, які дають змогу не тільки підвищити ефективність функціонування суспільного виробництва, а принципово змінити способи його розвитку. Інноваційна діяльність в умовах переходу економіки України на інноваційний шлях розвитку набуває особливого значення. Охопивши різні аспекти ринкових відносин, інноваційний процес сприяє зростанню промислового виробництва, дає змогу підвищувати продуктивність праці, залучати до виробничої сфери нові резерви.